

МЪДРОСТТА -ЦАРИЦАТА НА АНТИЧНИТЕ ДОБРОДЕТЕЛ

36.Човешката и Божествената мъдрост

Темата за мъдростта е смятана за една от най-важните в етиката. Поведението на човека е толкова по-добро, колкото по-мъдър е той. През изминалия век този принцип претърпява значителна промяна. Мъдростта започва да се изтласква от информираността и прагматичността, които ръководят мнозина наши съвременници. Кой днес се стреми към мъдрост и за какво е полезна тя?

Мъдростта е знание за доброто

Ако вникнем в двата извора на християнската етика - Библията и античната философия, ще открием много ценни мисли за мъдростта. Те са плод на различни народи с различна вяра и култура, но са сродни, защото водят началото си от един духовен извор. До Рождество Христово Бог просвещава юдеите чрез Библията, а елините - посредством философията. Според Сократ мъдростта е знание за доброто, благодарение на което човек постъпва правилно. Малко по-късно Платон определя мъдростта като дар от боговете или като резултат на трудни духовни упражнения, нещо, което не може да се научи от другите. Според тези мъдреци на античността мъдрият познава себе си, постъпва справедливо и изпитва срам, когато е виновен. Мъдростта на античните философи се е изразявала в способността им да мислят и творят, да изучават света със своя ум и да прозират в бъдещето. Толкова са задълбочени, че ние не можем все още да обхванем духовния им свят, който се прелива във философията на Луций Сенека, Марк Аврелий и в епикурейството, където мъдрецът придобива върховно духовно спокойствие - състояние, непознато за хиляди хора. Голяма част от мъдростта на античния свят е възприета от християнството.

Старозаветната мъдрост

По-различна е мъдростта на юдеите. На тях Бог пряко им съобщава знание чрез пророците и царете и ги подготвя за срещата с Исус Христос. Юдеите не търсят Бога, както елините, защото Той ги е намерил преди това. Те се опитват да познаят божествената мъдрост. За тази мъдрост се споменава нееднократно във всички старозаветни книги. За мъдростта се говори много в книга Еклисиаст. Ето какво разказва самият Еклисиаст:

„Бог даде мъдростта на хората като тежко занятие, за да се упражняват с него. Намислех си, докато сърцето ми се води от мъдростта, да наблюдавам и глупостта, за да видя какво би трябвало да правят хората през малкото дни на своя живот. И установих, че добро нещо е мъдростта, както и наследството, под нейната сянка е като под сянка на сребро. Но предимството на знанието е това, че то дава живот на притежателя му и прави мъдрия по-силен от царя. Кой е като мъдрия и кой разбира

значението на нещата? Мъдростта просветлява лицето на човека, но мъдростта е и страдание, защото който трупа познание, трупа тъга."

Разбира се, огромна е разликата между тъгата на мъдрия и тъгата на глупавия. Тъгата на мъдрия възвисява.

Много ценни мисли за мъдростта се съдържат в книга Премъдрост Соломонова и особено в Притчи Соломонови.

Мъдростта на юдеите издига човека към вечното и духовното, отвежда го при скрития смисъл на живота. Библейският мъдрец е различен от античния, защото неговата мъдрост е по-дълбоко проникната от Божествената.

Христовата препоръка към мъдрите

В Христовото учение се отделя важно място на мъдростта. В много Негови притчи се изисква да се предвижда развитието на събитията, да се вниква в ситуацията и да се извършва най-правилното. Исус Христос говори за мъдро деяние и препоръчва хората да бъдат „мъдри като змии и незлобливи като гълъби“.

Евангелската мъдрост е по-различна от мъдростта на античната философия и старозаветната. Тя произтича от живота и учението на Исус Христос и служи за най-добрите цели на човека. Човек може да придобие широка информираност, може да бъде и най-правилно ориентиран в практическия си живот. Това е полезно, но дали е достатъчно? Евангелската мъдрост ни разкрива най-важното за човека - конкретна ценностна система и ясни нравствени правила, чието прилагане гарантира успешен живот, без да се пренебрегва по-точното знание на днешния ден. Да си припомним най-високата ценност, която Исус Христос е обявил - любовта и златното правило на нравствеността.

Евангелската мъдрост е знание за разумно провеждане на човешкия живот в духа на Христовото учение. Мъдрият не само прилага знанието си в живота, но той създава това знание. На него са известни причините за случващото се в света, той предвижда крайните резултати, повлиява върху развитието на събитията. Мъдрият живее в света и в същото време е над света. Той може да се дистанцира от него, да го погледне отгоре или отвсякъде, може да го вмести в ума си. Съзнанието на евангелския мъдрец се движи както хоризонтално в нашия физически свят, така и вертикално, в света на идеите, в Божия свят. Тази позиция го превръща в човек от висок ранг, който чувства и разбира повече от мнозина. Естествено, мъдрият е винаги добре заземен и не постъпва по-лошо от най-информирания и най-прагматичния. Мъдрият е информиран и прагматичен едновременно.

Най-проницателните се стремят към мъдрост заради ценността ѝ. Мъдростта е полезна не само в този свят, но и във вечността. Тя е благо, което не се загубва и не се обезценява.

Елементи на мъдростта

Аристотел установява, че мъдростта зависи в голяма степен от нашата душевност, с която са свързани нейните съставни елементи.

Първият е паметта. Тя съхранява опита от нашето минало, безчислените събития, които се случват във всекидневния живот.

Не по-малко важен елемент на мъдростта е способността ни да се ориентираме в действителността, в която живеем, и да се съобразяваме с принципите на общността.

На трето място се нарежда доверието, особено при обучението. Ученият се винаги трябва да вярва на учителя си. Стократно по-важно е това в практическия живот. В Стария Завет се съдържат текстове, които се отнасят за вярата в чуждия опит и чуждата мъдрост. Остро напомняне срещу самонадеяността и свръхвярата в собствения ум намираме в Притчи Соломонови: „Надявай се на Господа и не се осланяй само на своя разум. Във всичките си пътища познавай Него и Той ще оправи твоите пътеки. Не се смятай за мъдрец“. В книга Еклисиаст има много добър откъс, който подтиква младежите да черпят опит от възрастните: „Отбивай се при по-мъдрите и със сърцето си изучавай мъдростта им, за да можеш да разбереш всичко, което говорят за Бога и света...“

Досетливостта е друг елемент на мъдростта. Чрез нея ние се ориентираме в бъдещите си планове. Всеки, който помни какво се е случило в живота му, има ясна представа за своя свят, широко отворени за него очи и не отхвърля чуждата мъдрост, придобива опит, който влияе върху бъдещите му действия. Тези елементи на мъдростта затвърждават нашия опит и помагат да го ползваме в живота.

Следващият елемент на мъдростта е умението да предвиждаме събития. Предпазливостта (внимателността) допълва много добре предвидливостта. Последният елемент на мъдростта, свързан с умението да предвиждаме, е съобразителността.

Християнската мъдрост е преди всичко знание за истината, открита ни от Исус Христос. Но тя също е знание, осветено от опита на самия човек. В практическия живот тя е много ценна добродетел, която предпазва човека от изненади и неприятности. И макар да не е специална цел на много младежи, тя е притежание на мнозина, които създават благодарение на нея по-хуманни и възвишени междуличностни отношения и свидетелстват за абсолютната Премъдрост.

37. Стремещът към знание е благословен

Знанието е висока цел на хората, защото им осигурява разумен и успешен живот. Но дали всички осъзнават ясно смисъла на стремеша към него? Нашите разсъждения биха могли да се разположат между два библейски текста, свързани със знанието. Първият: „Видя жената, че дървото е добро за ядене и че е приятно за очите и многожелано, защото дава знание, взе от плодовете му и яде...“ И вторият: „Бъдете съвършени, както е съвършен и небесният ваш Отец“, т.е. придобийте знание за истината, за тази истина, която е идентична със съвършенството.

Граници на знанието

Най-ярък и най-дързък стремеж към знание през историята на човечеството показват първите хора Адам и Ева. Резултатът от този стремеж е самото грехопадение в Едемската градина. Преди него обаче Бог преднамерено заостря вниманието на първата човешка двойка към две особени дървета - дървото на живота и дървото за познаване на добро и зло. Първото дърво, или пътят, който започва от него, е предпоставка за благополучен живот на хората. Самото дърво символизира екзистенциалната връзка на човека с Бога. Второто дърво е необикновено предизвикателно. Пътят, който започва от него, ще изведе хората до знанието, но няма да им разкрие как ще стигнат до него. Чрез това дърво ще се придобие знание за добро и зло, но знанието може да издълбае бездна между хората и Бога. В съзнанието на юдейския народ изразът „за познаване добро и зло“ може би е означавал пълно знание. Към такова са се стремили Адам и Ева.

Бог благославя знанието

Това знание, което ни привлича и нас, сякаш е било забранено на хората от Бога: „От дървото за познаване на добро и зло да не ядете“. Ако четем думите на Бога извън контекста на Неговия промислителен план за човека, ние ще ги разберем погрешно. Бихме допуснали дори противоречие в Божия план, ако схванем буквално този текст, а и по-предишния от Битие: „Да сътворим човек по Наш образ и по Наше подобие.“ Бихме се изненадали - защо Бог създава човека по Свой образ, за да стане като Него и в същото време ограничава пътя му към знанието. Нали богоподобие е свързано със знанието? В действителност няма противоречие между тези библейски текстове.

Ясно е, че Бог не се противи на човешкия стремеж към знание. Какво има предвид обаче, когато говори за последиците от вкушването на плодове от дървото на знанието? Стремежът към знание се мотивира не само от полезността на знанието, а и от морални съображения. Особено съществени са целите, за които ще се използва знанието. Вероятно съдържаната позиция на Бога към стремежа на Адам и Ева да придобият абсолютно знание - да станат като богове, зависи от онова, което ще произлезе от придобиването на знание. Бог се е радвал на копнежа им за знание.

Знанието е огромна сила. Придобиването му обаче би трябвало да се предшества от израстване - морално и интелектуално, с ясни представи за последствията от делата на човека.

Много лоша роля в познавателния път на човека има горделивостта, макар да е само мотив. Стремежът към знание понякога е свързан с възгордяване на неблагородния човек. А колко повече се развива тази гордост, когато той придобие широко знание... Ето как стремежът към знание, който е благословен от Бога, се помрачава от недостатъчната духовна устойчивост на човека и от самонадеяността му.

Моралната страна на знанието

Знанието има много важен нравствен аспект, който е свързан с цялостния живот на човека. А иначе то е самодейно благо, за което човек трябва да се труди повече, отколкото за спечелването на сребро и злато. Със знанието не могат да се сравняват нито скъпоценните камъни, нито блясъкът на царските дворци или величието на императорите, защото всички тези ценности украсяват тялото на човека, а знанието е вечно украшение на безсмъртния дух.

В Притчи Соломонови знанието е персонифицирано. Там то разграничава външните предметни дарове от същинските - духовните и нравствените. Същевременно знанието е извор и на едните, и на другите. С двете си ръце то раздава на търсещите го дълголетие и богатство, правда и милост. Това ни напомня за началото на Соломоновото царуване, за неговата чудна молитва и необикновения му сън. След възцаряването си Соломон молил Бога да придобие знание и мъдрост, без да поиска богатство. Тогава Бог му дарувал много мъдрост, за която се молил, и богатство, и слава, за които не се молил.

Нашият копнеж към знание не е по-слаб от този на Адам и Ева. И той е напълно естествен, защото смисълът на живота ни е свързан със знанието, а Иисус Христос ни призовава: „Бъдете съвършени...“

Плодовете на знанието

Колко по-добре сме подготвени днес за знанието от Адам и Ева? Никой не може да каже това. А колко е пораснала отговорността ни за неговото прилагане? През изминалите векове и през XX век определени хора или кръгове злоупотребяват със знанието. (Например употребата на ядрена енергия за разрушителни цели.) През последните години постиженията в генетиката пораждат тревога сред хората, защото тя е свързана с дешифрирането на човешкия геном (ДНК) и опитите за клониране на човешки същества. Въпреки това ние се смятаме за духовно по-зрели от нашите прародители. Убедени сме, че сме способни да се учим от опита на човечеството и неговите грешки, разбира се, с помощта на Иисус Христос.

Плодовете на знанието личат в разумните дела и житейските успехи, но най-ярко се проявяват в спокойствието на духа - висша зрелост на човешката способност да съжителства с хората като с братя. Знанието се нарича още дърво за живот на ония, които го придобиват. Тук се има предвид райското дърво на живота, което преди много векове е предпазвало първите хора от болест и смърт. В този смисъл знанието удовлетворява духовните потребности на хората и ги храни, подобно на райското дърво. Знанието е залог и за вечен живот.

Човек се стреми към знание, защото то е и Божия сила, а не само висше човешко постижение. Посредством мъдростта ние разбираме назначението си, схващаме дълга си и проникваме в Божия промислителен план. Затова и Бог казва в Библията: „Чрез познанието, което ще имат за Него, Той, Праведникът, Моят Раб, ще оправдае мнозина и греховете им върху Си ще понесе“.

Знанието е белег на висока духовност. То подтиква хората към лично съвършенство, вдъхновява човешкото творчество и придвижва световния напредък.